

Верховний
Суд

Розмежування юрисдикції трудових спорів

Олександр Банасько

Суддя Великої Палати Верховного Суду

Згідно зі статтею 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами **територіальності та спеціалізації** і визначається законом. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи (стаття 124 Конституції України).

Судова юрисдикція - це компетенція спеціально уповноважених органів судової влади здійснювати правосуддя у формі встановленого законом виду судочинства щодо визначеного кола правовідносин.

Предметна юрисдикція - це розмежування компетенції цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних судів.

Кожен суд має право розглядати і вирішувати **тільки ті справи (спори), які віднесені до його відання законодавчими актами, тобто діяти в межах встановленої компетенції.**

* суди розглядають у порядку **цивільного судочинства** справи, що виникають з цивільних, земельних, **трудових**, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства (частина перша статті 19 Цивільного процесуального кодексу України)

* **господарські суди** розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, та інші справи у визначених законом випадках, зокрема: справи у спорах, що виникають з **корпоративних відносин**, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, **діяльністю, управлінням** або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів (пункт 3 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України)

* юрисдикція **адміністративних судів** поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема: спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби (пункт 2 частини першої статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України).

Важливість визначення юрисдикції підтверджується як закріпленням у Конституції України принципу верховенства права, окремими елементами якого є законність, правова визначеність та доступ до правосуддя, так і прецедентною практикою ЄСПЛ.

При визначенні предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із **суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.**

Правила юрисдикції визначені процесуальними законами, які регламентують предметну та суб'єктну юрисдикцію адміністративних, господарських та цивільних судів.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» установлено, що Велика Палата Верховного Суду у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права.

Під час такого перегляду ВП ВС наділена повноваженнями вирішувати питання **юрисдикційності тієї чи іншої справи**, адже процесуальними кодексами визначено, що справа підлягає передачі на розгляд ВП ВС, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції (ч. 6 ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України, ч. 6 ст. 346 Кодексу адміністративного судочинства України, ч. 6 ст. 302 Господарського процесуального кодексу України).

Велика Палата Верховного Суду неодноразово наводила **критерії розмежування судової юрисдикції**.

Такими критеріями є **передбачені законом умови, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, як-то: суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин**. Крім того, таким критерієм може бути **пряма вказівка у законі на вид судочинства**, в якому розглядається визначена категорія справ (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 січня 2021 року у справі № 127/21764/17, від 23 березня 2021 року у справі 367/4695/20).

Критерії визначення спору як корпоративного

➤ Предмет спору та характер спірних правовідносин

- Суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, який визначається через зміст та юридичну природу обставин, що склалися
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 904/3657/18, 695/2665/16-ц, 676/9009/13-ц, 161/17549/17

➤ Суб'єктний склад правовідносин

- Корпоративними є спори, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, незалежно від того, чи є позивач акціонером (учасником) юридичної особи
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 921/36/18, 910/8132/19, 804/14471/15, 260/91/19
- Особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи та має право на участь в управлінні останньою й інші правоможності, передбачені законом і статутом
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 750/3192/14, 509/577/18, 910/7554/18, 146/616/15-ц
- Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою та має ознаки корпоративного
постанови Великої Палати Верховного Суду у справах №№ 904/3657/18, 916/1295/18, 927/97/19

Розмежування господарської / цивільної юрисдикції у трудових спорах

Звільнення директора з ініціативи роботодавця

Законом України від 13.05.2014 № 1255-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів»:

частину третю статті 99 Цивільного кодексу України викладено в такій редакції:

«3. Повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень»;

частину першу статті 41 Кодексу законів про працю України доповнено пунктом 5 такого змісту:

"5) припинення повноважень посадових осіб";

(частина третя статті 99 ЦК України в редакції до внесення змін Законом № 1255-VII:

«3. Члени виконавчого органу можуть бути у будь-який час усунені від виконання своїх обов'язків, якщо в установчих документах не визначені підстави усунення членів виконавчого органу від виконання своїх обов'язків».

***Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав інвесторів)»:**

Метою прийняття проекту Закону України є вдосконалення законодавчих актів, що регулюють питання припинення повноважень та звільнення посадових осіб юридичної особи та посилення їх матеріальної відповідальності.

Нова редакція частини 3 статті 99 Цивільного кодексу України передбачає усунення нечіткості і розбіжностей у тлумаченні стосовно можливості негайного припинення або тимчасового призупинення повноважень виконавчого органу товариства, а також узгодження з Законом "Про акціонерні товариства" (зокрема із п. 10 ч. 2 ст. 52, ч. ч. 2, 3 ст. 61).

Проектом Закону України пропонується передбачити таку підставу для звільнення, як **припинення повноважень посадових осіб** (ст. 41 КЗпП), **забезпечивши можливість розірвання трудового договору без наведення підстав при припиненні повноважень посадових осіб**. При цьому, в якості компенсації для захисту інтересів посадових осіб, пропонується законодавчо встановити **мінімальний розмір вихідної допомоги** при розірванні трудового договору у зв'язку із припиненням повноважень посадової особи **в розмірі середньої заробітної плати за шість місяців** (ст. 44 КЗпП).

Прийняття проекту Закону України "Про внесення до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав інвесторів)" дозволить більш чітко врегулювати питання, щодо процедур припинення повноважень (звільнення) та матеріальної відповідальності посадових осіб юридичної особи. Як наслідок, більш захищеними стануть інтереси як самої юридичної особи, так і її акціонерів (учасників), більш зрозумілими і врегульованими правовідносини у цьому сегменті ринку.

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна / господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення трудового договору з керівником господарського товариства

1. За правилами **цивільного судочинства** треба розглядати спори, в яких позивач оскаржує законність розірвання з ним трудового договору з підстав, передбачених КЗпП України, **крім такого розірвання за п.5 ч.1 ст.41 КЗпП України** (припинення повноважень за ч. 3 ст. 99 ЦК України).

2. До **юрисдикції господарського суду** за пунктом 3 частини першої статті 20 ГПК України належать спори, в яких позивач, **відсторонений від посади керівника юридичної особи** (її виконавчого органу), або позивач, **повноваження якого** як керівника юридичної особи (її виконавчого органу) **припинені за частиною третьою статті 99 ЦК України, пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України**, оспорує законність дій органу управління юридичної особи (загальних зборів, наглядової ради) з такого відсторонення або звільнення (припинення повноважень). До 28.03.2014, коли відповідно до підп.1 п. 3 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» набрала чинності нова редакція п.4 ч.1 ст.12 ГПК України, юрисдикція господарського суду поширювалася на вищевказані спори за участю господарських товариств, а з 28.03.2014 – за участю будь-яких юридичних осіб.

постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 вересня 2020 року у справі № 205/4196/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270735>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження тимчасового відсторонення (усунення) від виконання повноважень директора АТ на підставі наказу

Спір за позовом директора дочірнього підприємства публічного акціонерного товариства щодо оскарження наказу публічного акціонерного товариства про його тимчасове відсторонення (усунення) від виконання повноважень і про тимчасове виконання обов'язків директора іншою особою підлягає розгляду у порядку **цивільного судочинства**.

Оскільки позивач оскаржив відповідні накази, насамперед, **через порушення його трудових прав як працівника публічного акціонерного товариства**, і ці вимоги були тісно пов'язані з вимогами про визнання незаконним звільнення позивача за пунктом 8 частини першої статті 36 КЗпП України, яке мало місце після відсторонення позивача, Велика Палата Верховного Суду вважала, що господарський суд не має юрисдикції за вказаними вимогами.

(Постанова ВП ВС від 29 травня 2019 року у справі № 452/970/17)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998210>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо визнання недійсним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) від виконання обов'язків голови правління товариства

Спір щодо визнання недійсним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) від виконання обов'язків голови правління товариства і виключення його з числа осіб, які мають право підпису, має розглядатися як корпоративний спір у порядку **господарського судочинства**.

Вимога про визнання недійсним рішення наглядової ради юридичної особи про відсторонення від виконання повноважень директора товариства, є такою, що виникла з корпоративних відносин, а отже, її вирішення належить до юрисдикції господарського суду.

Спір про відсторонення від виконання повноважень директора, здійсненого органом управління не є трудовим, а стосується управління діяльністю юридичної особи.

(Постанова ВП ВС від 30 січня 2019 року у справі № 145/1885/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79684982>

Постанова ВП ВС від 10 вересня 2019 року у справі № 921/36/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85412893>)

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження звільнення директора ТОВ на підставі рішення загальних зборів учасників ТОВ

Спір щодо оскарження припинення повноважень директора ТОВ уповноваженим органом ТОВ за частиною третьою статті 99 ЦК України підлягає розгляду у порядку **господарського судочинства**.

Припинення повноважень члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками відрізняється від звільнення працівника з роботи (розірвання із ним трудового договору) на підставі положень КЗпП України. Саме тому можливість уповноваженого органу товариства припинити повноваження члена виконавчого органу міститься не в приписах КЗпП України, а у статті 99 ЦК України, тобто не є предметом регулювання трудового права.

(Постанова ВП ВС від 10 квітня 2019 року у справі № 510/456/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82420790>

Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 361/17/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88187850>)

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження рішень органів управління акціонерного товариства щодо відсторонення від виконання обов'язків голови правління товариства згідно з ч.3 ст. 99 ЦК України, ст. 61 Закону України «Про акціонерні товариства»

Правовідносини стосовно припинення повноважень і тимчасового відсторонення члена виконавчого органу товариства від виконання його повноважень згідно зі ст. 61 Закону України «Про акціонерні товариства» та ч.3 ст. 99 ЦК України у редакції, чинній з 1 червня 2014 року, не є відстороненням працівника від роботи у розумінні ст. 46 КЗпП України. Хоча відповідні рішення уповноваженого на їх прийняття органу товариства можуть мати наслідки і в межах трудових відносин, але визначальними за таких обставин є відносини корпоративні.

Спір щодо оскарження рішень органів управління акціонерного товариства (загальних зборів та наглядової ради) щодо відсторонення від виконання обов'язків голови правління товариства згідно з ч.3 ст. 99 ЦК України, ст. 61 Закону України «Про акціонерні товариства» та призначення тимчасово виконуючого обов'язки голови правління підлягає розгляду у порядку **господарського судочинства**.

(Постанова ВП ВС від 16 жовтня 2019 року у справі № 752/10984/14-ц)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87527949>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження директором СТОВ відкликання його з посади

Спір за позовом директора СТОВ щодо оскарження відкликання його з посади директора на підставі протоколу зборів учасників цього товариства підлягає розгляду у порядку **господарського судочинства**.

Припинення повноважень члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками відрізняється від звільнення працівника з роботи (тобто розірвання з ним трудового договору) на підставі положень КЗпП України. Саме тому можливість уповноваженого органу товариства припинити повноваження члена виконавчого органу міститься не в приписах КЗпП України, а у статті 99 ЦК України, тобто не є предметом регулювання трудового права.

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, звільнення, відкликання членів виконавчого органу стосується також наділення їх повноваженнями на управління товариством або позбавлення таких повноважень на управління товариством.

(Постанова ВП ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 145/166/18)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87951359>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження звільнення на підставі п.5 ч.1 ст. 41 КЗпП України фінансового директора ТОВ

Спір за позовом фінансового директора товариства, звільненого на **підставі пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України**, щодо поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, підлягає розгляду у порядку **господарського судочинства**.

(Постанова ВП ВС від 23 лютого 2021 року у справі № 753/17776/19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439667>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору за позовом НАЗК про припинення дії контракту, укладеного АТ «НАК «Нафтогаз України» з головою правління з порушенням обмежень, передбачених ч.1 ст. 26 ЗУ «Про запобігання корупції»

Спір за позовом НАЗК про припинення дії контракту, укладеного АТ «НАК «Нафтогаз України» з головою правління з порушенням обмежень, передбачених частиною першою статті 26 Закону України «Про запобігання корупції», пов'язаний з діяльністю АТ «НАК «Нафтогаз України» й управлінням ним, а тому підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

Звернення до суду для припинення трудового договору (контракту) у випадках, якщо він укладений з порушенням обмежень, є складовою цілісного механізму запобігання корупційним правопорушенням, передбаченого статтею 26 Закону № 1700-VII, тому доцільним є зберігати єдину юрисдикційну належність спорів про припинення повноважень керівника та/або членів виконавчого органу господарського товариства для формування стабільної та послідовної судової практики щодо належності таких спорів **до господарської юрисдикції**.

(Постанова ВП ВС від 09 листопада 2022 року у справі № 761/25659/21)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108086911>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо оскарження рішення первинної профспілкової організації АТ «КБ «Приватбанк» щодо направлення наглядовій раді банку письмової вимоги про розірвання трудового договору (звільнення) з головою правління

Спир за позовом голови правління АТ «КБ «Приватбанк» про визнання незаконним та скасування рішення первинної профспілкової організації АТ «КБ «Приватбанк» щодо направлення наглядовій раді банку письмової вимоги про розірвання трудового договору (звільнення) з головою правління пов'язаний з діяльністю банку та управлінням ним, а тому підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

Наслідки його вирішення можуть впливати на трудові правовідносини з головою правління АТ «КБ «Приватбанк», що не змінює корпоративного характеру такого спору.

Доцільним є зберігати єдину юрисдикційну належність спорів про припинення повноважень керівника та/або членів виконавчого органу господарського товариства для формування стабільної та послідовної судової практики щодо належності таких спорів до господарської юрисдикції.

(Постанова ВП ВС від 14 грудня 2022 року у справі № 201/909/20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108226056>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення трудового договору з керівником господарського товариства

Nota bene – ухвалою Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду було передано справу № 752/21453/20 на розгляд Великої Палати Верховного Суду **з метою відступу від висновку, викладеного у постанові від 15 вересня 2020 року у справі № 205/4196/18**, з уточненням, що до господарської юрисдикції відносяться **усі спори за позовом особи, яка звільнена з посади керівника юридичної особи** (її виконавчого органу) й оскаржує рішення органу, уповноваженого здійснювати управління цією юридичною особою, про звільнення з посади, оскільки за змістом та суттю правовідносини цих осіб є організаційно-управлінськими, **стосуються реалізації частини третьої статті 99 ЦК України**. Юрисдикція у таких спорах **не може визначатись лише на підставі того, за якою статтею КЗпП України звільнений відповідний керівник**.

Ухвалою від 22 лютого 2024 року ВП ВС повернула справу № 752/21453/20 на розгляд КЦС ВС. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340693>

Постанова КЦС ВС від 27.03.2024 у справі № 752/21453/20 - позов директора, звільненого **на підставі п.9 ч.1 ст.36 КЗпП не підлягає розгляду в порядку господарського судочинства**, суд касаційної інстанції вирішив справу в порядку цивільного судочинства. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118192928>

** Окрема думка до постанови КЦС ВС від 27.03.2024 у справі № 752/21453/20* - саме **корпоративні правовідносини є визначальними** у відносинах між керівником - одноосібним виконавчим органом (членом колегіального виконавчого органу), і господарською організацією, яку він очолює. Тому до **господарської юрисдикції** відносяться усі спори за позовом особи, яка звільнена з посади керівника юридичної особи (її виконавчого органу) й оскаржує рішення органу, уповноваженого здійснювати управління цією юридичною особою, про звільнення з посади, оскільки за змістом та суттю правовідносини цих осіб вони є корпоративними. **Юрисдикція у відповідних спорах не може визначатись лише на підставі того, за якою статтею КЗпП України звільнений відповідний керівник**. Отже, цей спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства відповідно до вимог статті 20 ГПК України. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118193976>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна юрисдикція

Юрисдикція спору щодо звільнення в.о. генерального директора державного підприємства

Трудові відносини з працівником, на якого покладено виконання обов'язків керівника підприємства за вакантною посадою керівника такого підприємства, завжди мають характер строкових, тому такий працівник може бути звільнений **на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України**.

Особа, яка тимчасово виконує обов'язки керівника підприємства за вакантною посадою, тобто «виконувач обов'язків директора підприємства» так і особа, яка на постійній основі обіймає посаду керівника підприємства, тобто «директор (генеральний директор) підприємства» підпадають під загальне поняття «керівник підприємства».

Умови наказу в частині «до призначення керівника в установленому законодавством порядку» потрібно тлумачити у широкому сенсі, а саме як до призначення керівника за результатами проведеного конкурсу шляхом укладення з ним контракту, так і призначення іншої особи, на яку покладається виконання обов'язків керівника підприємства шляхом видачі відповідного наказу.

(постанова ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 366/3222/21)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119583718>

** Окрема думка до постанови ВП ВС від 22 травня 2024 року у справі № 366/3222/21* - у відносинах з особою, яка виконує функції виконавчого органу (у цій справі - виконувачем обов'язків генерального директора) підприємств, установ та організацій, що перебувають у державній власності, **держава не може бути обмежена в реалізації власних корпоративних прав у частині припинення повноважень члена виконавчого органу щодо виконання обов'язків**. Тобто саме держава (в особі ДАЗВ як центрального органу виконавчої влади, який наділений повноваженнями щодо ініціювання призначення та звільнення з керівних посад на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління) набула та здійснює корпоративні права у ДСП «ЦППРВ» опосередковано через уповноважені органи управління, у межах їхньої компетенції, встановленої законом. Спір у цій справі щодо припинення повноважень виконавчого органу (директора / виконувача обов'язків) **господарської організації** є спором, який виник із **корпоративних відносин**, оскільки стосується реалізації уповноваженим органом компетенції щодо формування виконавчого органу та припинення його повноважень.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120342106>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення повноважень виконавчого органу (директора) комунального підприємства

Критеріями застосування частини третьої статті 99 ЦК України і пункту 5 частини третьої статті 41 КЗпП України є:

- порядок створення юридичної особи (юридична особа приватного права)
- форма організації (товариство).

Додаткова підстава розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, передбачена пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України - припинення повноважень члена виконавчого органу товариства (правління, дирекції, тощо у розумінні частини 4 статті 99 ЦК України), поширюється лише на членів виконавчого органу юридичних осіб - господарських товариств.

Повноваження посадових осіб юридичних осіб публічного права, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування (та інших, створених відповідно до частин других статей 167, 168, 169 ЦК України), на підставі пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України припиненню не підлягають.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у цій справі між сторонами виник **індивідуальний трудовий спір, а норми права щодо діяльності господарських товариств на спірні правовідносини не поширюються** (зокрема частина третя статті 99 ЦК України і пункт 5 частини першої статті 41 КЗпП України).

(Постанова ВП ВС від 10 липня 2024 року у справі № 573/1020/22)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104622>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.2. Цивільна юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення повноважень виконавчого органу (директора) комунального підприємства

** Окрема думка до постанови ВП ВС від 10 липня 2024 року у справі № 573/1020/22 - з огляду на повноваження засновника унітарного підприємства, що визначені статтею 63 ГК України, можна зробити висновок, що засновник унітарного підприємства володіє всіма правами, належними власнику корпоративних прав. Отже, саме територіальні громади набувають і здійснюють корпоративні права у комунальному унітарному підприємстві опосередковано через органи місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції, встановленої законом.*

З огляду на передбачену законодавством процедуру припинення повноважень члена виконавчого органу позивач, у розумінні пункту 5 частини першої статті 41 КЗпП України, був посадовою особою комунального підприємства, а тому на нього поширюється підстава для звільнення, передбачена пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України.

У відносинах з особою, яка виконує функції виконавчого органу, у цій справі директор комунального підприємства, що перебуває у комунальній власності, територіальна громада (через орган місцевого самоврядування) не може бути обмежена у реалізації власних корпоративних прав у частині припинення повноважень члена виконавчого органу комунального підприємства щодо виконання обов'язків. Підстав для звуженого застосування вказаних положень КЗпП України немає. Іншими словами, саме територіальна громада набула та здійснює корпоративні права у КП "КТКП" опосередковано через Білопільського міського голову Зарка Ю.В., у межах її компетенції, встановленої законом.

Отже спір щодо припинення повноважень виконавчого органу (директора) комунального підприємства є спором, який **виник із корпоративних відносин**, оскільки стосується реалізації уповноваженим органом компетенції щодо формування виконавчого органу та припинення його повноважень. З огляду на те, що повноваження позивача як керівника юридичної особи припинені за пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпП України, він фактично оскаржує рішення органу управління (власника) щодо такого припинення, а інші позовні вимоги є похідними, тому цей спір має розглядатися за правилами **господарського судочинства**.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120689440>

Звільнення директора з власної ініціативи

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору за позовом директора ТОВ про припинення його повноважень в разі подання ним заяви про розірвання з його ініціативи трудового договору

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС у постанові від 24 грудня 2019 року у справі № 758/1861/18 щодо цивільної юрисдикції спору за позовом директора товариства про припинення його повноважень як одноосібного виконавчого органу товариства в разі подання ним заяви про розірвання з його ініціативи трудового договору, укладеного на невизначений строк, визначивши, що такий спір підлягає розгляду в порядку **господарського судочинства**.

Спір щодо припинення трудового договору одноосібного виконавчого органу (директора) товариства з обмеженою відповідальністю є спором, який виник із корпоративних відносин, оскільки стосується реалізації загальними зборами цього товариства їхньої компетенції щодо формування виконавчого органу та припинення його повноважень. Тому такий спір пов'язаний із управлінням юридичною особою та належить до юрисдикції господарського суду.

(Постанова ВП ВС від 14 червня 2023 року у справі № 448/362/22)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/111647957>

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством

Позовні вимоги про визнання трудових правовідносин припиненими, або про звільнення, або про припинення трудових правовідносин та/або правовідносин представництва у такому спорі спрямовані насамперед на припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством.

Створення (обрання) виконавчого органу товариства відбувається за рішенням загальних зборів учасників товариства (ч. 1 ст. 99 ЦК України, п. 7 ч. 2 ст. 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») або в окремих випадках - наглядової ради товариства (ч. 2 ст. 38 зазначеного Закону). Це рішення породжує між особами, яких воно стосується, **корпоративні відносини**, у яких обрана особа наділяється повноваженнями з управління.

Ці корпоративні відносини також є підставою для виникнення відносин представництва товариства перед третіми особами, а також трудових відносин, що регулюються законодавством про працю, та виникають у зв'язку з укладенням в установленому порядку (ч. 12 ст. 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») з одноосібним виконавчим органом (членом колегіального виконавчого органу) трудового договору (контракту).

Водночас **саме відносини з управління товариством**, у яких директору надані відповідні повноваження, за здійснення яких він несе встановлену законом відповідальність, **становлять основу відносин між товариством та цією особою**.

** ВП ВС відступила від висновків ВС про застосування в подібних правовідносинах положень законодавства про працю, зокрема, ст. 38 КЗпП України, викладених у постановах від 24.12.2019 у справі №758/1861/18, від 17.03.2021 у справі №761/40378/18 та від 19.01.2022 у справі №911/719/21 в частині тверджень про те, що відповідно до трудового законодавства України керівник товариства (директор), як і будь-який інший працівник, має право звільнитися за власним бажанням, попередивши власника або уповноважений ним орган про таке звільнення письмово за два тижні, а також про те, що визначальним при вирішенні справ цієї категорії є не перевірка дотримання керівником юридичної особи порядку скликання загальних зборів учасників товариства, а волевиявлення працівника на звільнення з роботи та дотримання ним процедури звільнення, передбаченої ч. 1 ст. 38 КЗпП України.*

(Постанова ВП ВС від 06 вересня 2023 року у справі № 127/27466/20)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113430105>

Верховний Суд

Розмежування юрисдикції трудових спорів

1. Господарська / цивільна юрисдикція

1.1. Господарська юрисдикція

Юрисдикція спору щодо припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством

** Окрема думка до постанови ВП ВС від 06 вересня 2023 року у справі № 127/27466/20 - прийняття судового рішення з констатацією визнання керівника товариства звільненим ретроспективно з визначеної судом дати породжуватиме юридичну невизначеність в частині моменту припинення повноважень директора.*

Якщо директор виконав усі вимоги, які Закон № 2275-VIII і статут товариства висувають до порядку скликання і проведення загальних зборів учасників, однак питання про припинення його повноважень загальними зборами не вирішено з незалежних від нього причин (зокрема, через відсутність кворуму чи кандидатури нового директора або недосягнення повноважним складом загальних зборів згоди щодо його призначення), директор, якого позбавлено можливості припинити свої повноваження, може звернутись до суду з вимогою про припинення таких повноважень на майбутнє, що відповідає способу захисту, передбаченому пунктом 7 частини другої статті 16 ЦК України. У разі задоволення такого позову його повноваження як одноосібного виконавчого органу товариства **припиняються з моменту набрання судовим рішенням законної сили.**

При цьому відповідно до пункту 2 частини першої статті 25 Закону України від 15.05.2003 № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться, зокрема, на підставі судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113561046>

Юрисдикція трудових спорів при наявності банкрутства

1. Господарська / цивільна юрисдикція. Спори, пов'язані з процедурами банкрутства.

Юрисдикція спору щодо стягнення заробітної плати, який виник до порушення провадження у справі про банкрутство

Право заявити вимоги у межах справи про банкрутство виникає у кредитора з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство і такі вимоги, з урахуванням положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», підлягають розгляду у порядку **господарського судочинства**.

Разом з тим, трудовий спір, що виник до порушення провадження у справі про банкрутство, підлягає розгляду в порядку **цивільного судочинства**. Судові рішення, ухвалені в такій справі до початку процедури банкрутства, що набрали законної сили, не можуть бути скасовані з підстав порушення правил предметної юрисдикції.

(Постанова ВП ВС від 30 січня 2019 року у справі № 641/8521/16-ц)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79684881>

Юрисдикція спорів про стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні з господарських товариств, в яких розпочата процедура ліквідації або банкрутства після 19 січня 2013 року

Спір про стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні з господарських товариств, в яких розпочата процедура ліквідації або банкрутства після 19 січня 2013 року, підлягають розгляду за правилами **господарської юрисдикції** та виключають можливість розгляду справи у порядку цивільного судочинства.

(Постанова ВП ВС від 30 січня 2019 року у справі № 266/2868/16-ц)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79834935>

Юрисдикція спорів про визнання наказу про звільнення незаконним, поновлення на роботі, стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час вимушеного прогулу після початку провадження у справі про банкрутство

Спір про визнання наказу про звільнення незаконним, поновлення на роботі, стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час вимушеного прогулу після початку провадження у справі про банкрутство (2016 рік), введення мораторію на задоволення вимог кредиторів та розпочато процедуру розпорядження майном товариства, а саме після 19 січня 2013 року підлягає розгляду **господарським судом**, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, що виключає можливість розгляду справи у порядку цивільного судочинства.

(Постанова ВП ВС від 23 жовтня 2019 року у справі № 263/3949/17)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85415069>

Актуальна практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Актуальна практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

- У справі № 922/2226/24 за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Міжнародний медичний центр Офтальміка» про зобов'язання вчинити певні дії КГС ВС ухвалив нове рішення, яким визнав трудові відносини між ОСОБА_1 та ТОВ «Міжнародний медичний центр Офтальміка» припиненими з 31.05.2024 у зв'язку з її звільненням з посади директора за власним бажанням на підставі ст. 38 Кодексу законів про працю України.

КГС ВС зазначив, що для належної реалізації права на звільнення за власним бажанням директор товариства **має за власною ініціативою як виконавчий орган скликати загальні збори учасників товариства для вирішення питання щодо свого звільнення**. У разі коли загальні збори учасників товариства не ухвалюють рішення про звільнення директора за його заявою, він **має право звернутися до суду з позовом про визнання трудових відносин припиненими з дати, зазначеної у його заяві про звільнення**. Суд може захистити право особи на звільнення шляхом ретроспективного визнання факту припинення трудових правовідносин, що є належним способом захисту порушеного права, спрямованим на припинення правовідносин з управління між директором та товариством. Рішення суду про визнання трудових відносин припиненими є підставою для внесення змін до ЄДР.

(Постанова КГС ВС від 04 березня 2025 року у справі № 922/2226/24)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/128275728>

Актуальна практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

- У справі 910/1786/24 за позовом ОСОБА_1 до ТОВ "Українське театральне партнерство" про поновлення на роботі директора та стягнення середньої заробітної плати у розмірі 174 818,18 грн. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що оскільки в судовому порядку було визнано недійсним рішення загальних зборів товариства від 17.11.2021, оформленого протоколом № 3 про звільнення позивача з посади директора, то наявні підстави для поновлення на роботі та стягнення середньої заробітної плати. Судами встановлено, що рішенням Господарського суду міста Києва від 01.05.2023 року у справі № 910/12676/22, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 22.11.2023, визнано недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ "Українське театральне партнерство", оформлене протоколом загальних зборів № 3 від 17.11.2021, з мотивів порушення процедури скликання і проведення зборів.

Рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи є **актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин.**

Судовим рішенням у зазначеній справі встановлено факт звільнення позивача з порушенням установленого законом порядку. З огляду на викладене, колегія суддів погодилась з висновком судів попередніх інстанцій щодо наявності підстав для визнання обґрунтованою вимогу позивача про поновлення його на посаді директора.

(Постанова КГС ВС від 27 листопада 2024 року у справі № 910/1786/24)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123338148>

Актуальна практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

- У справі № 917/2138/23 за позовом ОСОБА_1 (звільнений директор) до ТОВ Агрофірма "ЧБГ", третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача - ОСОБА_2, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача - ОСОБА_3, про визнання недійсним рішення загальних зборів, скасування реєстраційної дії/запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про державну реєстрацію змін відомостей про юридичну особу, поновлення на посаді директора відмовлено в задоволенні позову. Проте, як зазначалося раніше, ОСОБА_1 не був учасником Товариства, а звільнення відбулось на підставі пункту 1 частини першої статті 41 КзПП України.

Оспорюване рішення загальних зборів учасників Товариства не порушує прав ОСОБА_1, оскільки у Товариства з ним **відсутні корпоративні права**. При цьому питання щодо порядку скликання цих зборів не можуть визнаватися порушенням прав ОСОБА_1, адже він не є учасником Товариства. До того ж загальні збори учасників Товариства, як вищий орган управління, наділені виключним правом обирати та звільняти з посади директора, як виконавчого органу товариства у будь-який час та з будь-яких підстав.

Оскільки позивач **не є носієм корпоративних прав та учасником корпоративних правовідносин** з Товариством, то правильним є висновок суду апеляційної інстанції про те, що **оспорюване рішення загальних зборів його прав не порушує і відповідно про поновлення його прав не йдеться**. Як наслідок, відсутня підстава задоволення позовної вимоги про скасування реєстраційної дії/запису у реєстрі.

(Постанова КГС ВС від 06 лютого 2025 року у справі № 917/2138/23)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/125495803>

Актуальна практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

- У справі № 909/567/23 за позовом за позовом ОСОБА_1 до АТ "Оріана" про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу в сумі 110 330,76 грн, позов щодо поновлення на роботі відмовлено.

Судами встановлено, що відповідач, припиняючи трудові відносини з позивачем та достроково розриваючи із ним контракт за рішенням Наглядової ради, керувався **виключним правом, передбаченим статтею 99 ЦК України, Статутом та контрактом.**

Разом з тим, суди попередніх інстанцій відмовляючи у поновленні на роботі, виходили з того, що після незаконного звільнення ОСОБА_1 на підставі наказу Міністра юстиції України від 31.03.2023 № **1188/5 приступив до виконання обов'язків** генерального директора АТ "Оріана" і виконував такі повноваження понад півмісяця, після чого був **повторно звільнений**. А відтак, оскільки таке рішення Наглядової ради про припинення його повноважень від 18.04.2023 не скасовано, тобто **є чинним**, позовна вимога про поновлення на роботі не підлягає задоволенню, так як фактично не призведе до поновлення прав позивача.

(Постанова КГС ВС від 18 вересня 2024 року у справі № 909/567/23)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121725754>

Інформаційні ресурси

Верховний
Суд

Скористайся сучасними правничими ресурсами

База правових позицій Верховного Суду

Інтелектуальна система пошуку правових висновків, яка поєднує унікальне контентне наповнення та новітні технології добору релевантної практики ВС та ЄСПЛ, зокрема з використанням можливостей штучного інтелекту.

Supreme LAB

Інноваційний ресурс, який надає зручний доступ до інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи.

Огляди та дайджести судової практики

Тематичні та періодичні аналітично-правові збірники з актуальною судовою практикою ВС, ЄСПЛ, Суду Справедливості ЄС.

Supreme Observer

Портал сучасного права, що акумулює контент на юридичну тематику: новини щодо ухвалених Верховним Судом рішень, дайджести й огляди судової практики, науково-практичні й аналітичні статті, презентації суддів, ексклюзивні інтерв'ю тощо.

Facebook

На офіційній Facebook-сторінці Верховного Суду публікується інформація про діяльність Суду, зміст ухвалених судових рішень, актуальні тенденції в судовій практиці, анонси заходів, що проводяться у ВС тощо.

Telegram i WhatsApp

Канали Верховного Суду в месенджерах є інформаційною платформою, на якій розміщуються важливі правові висновки у вигляді ілюстрованих кейсів, а також огляди та дайджести судової практики.

Instagram

Instagram-сторінка Верховного Суду є майданчиком для комунікації з майбутніми юристами й усіма, хто цікавиться розвитком сучасного права, його історією та перспективами, стежить за правовими новинками і проектами, у яких беруть участь судді та працівники ВС: просвітницькі заходи, благодійні ініціативи тощо.

Платформа обміну знаннями Європейського суду з прав людини (ECHR-KS)

<https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks> (україномовна версія)

* ресурс, який містить систематизовану інформацію щодо практики Європейського суду з прав людини та постійно оновлюється

Верховний
Суд

Дякую за увагу!